

Vennen gennem mange år,
digteren J.M. Thiele,
tilegnet.

Vi rejser til udstillingen i Paris.

Nu er vi der! Det var en flugt, en fart, aldeles uden trolddom; vi gik med damp i fartøj og på landevej.

Vor tid er eventyrets tid.

Vi er midt i Paris, i et stort hotel. Blomster pynter helt op ad trappen, bløde tæpper hen over trinene.

Vor stue er hyggelig, balkondøren står åben ud til en stor plads. Dernede bor foråret, det er kørt til Paris, indtruffet på samme tid som vi, det er kommet i skikkelse af et stort ungt kastanjetræ, med nys udsprungne, fine blade. Hvor er det klædt i forårsdejlighed fremfor de andre træer på pladsen! Et af disse er aldeles gået ud af de levende træers tal og ligger, rykket op med rod, kastet hen over jorden. Der hvor det stod, skal nu det friske kastanjetræ plantes og gro.

Endnu har det plads højt stillet op på den tunge vogn der i denne morgen bragte det til Paris flere mil borte fra på landet. Der havde det stået i åringer tæt ved en mægtig eg, og under den sad tit den gamle velsignede præst der talte og fortalte for de lyttende børn. Det unge kastanjetræ hørte med derpå; dryaden inde i det var jo barn endnu. Hun kunne huske tilbage i tiden da træet var så lille at det kun ragede lidt op over de høje græsstrå og bregner. De var da så store de kunne blive, men træet voksede og tog til hvert år, drak luft og solskin, fik dug og regn og blev, som nødvendigt var, rusket og rystet af de stærke vinde. Det hører til opdragelsen.

Dryaden var glad ved sit liv og sin leven, ved solskinet og fuglenes sang, men dog gladest ved menneskenes stemme, hun forstod deres tale lige så godt som hun forstod dyrenes.

Sommerfugle, guldsmede og fluer, ja, alt hvad flyve kunne, aflagde visit. Sladre gjorde de allesammen: fortalte om landsbyen, vinmarken, skoven, det gamle slot med parken hvori var kanaler og damme. Dernede i vandet boede også levende væsener der på deres måde kunne flyve fra sted til sted under vandet, væsener med kundskab og tænkning. De sagde ikke noget, så kloge var de.

Og svalen, der havde dukket ned i vandet, fortalte om de smukke guldfisk, om den fede brasen, de tykke suder og de gamle, mosgroede karusser. Svalen gav en meget god beskrivelse, men man ser dog bedre selv, sagde den. Men hvor skulle nogensinde dryaden få de væsener at se? Hun måtte lade sig nøje med at kunne se ud over det dejlige landskab og fornemme den travle menneskevirksomhed.

Dejligt var det, men dejligst dog når den gamle præst stod her under egen og fortalte om Frankrig, om stordåd af mænd og kvinder hvis navne nævnedes i beundring gennem alle tider.

Dryaden hørte om hyrdepigen Jeanne d'Arc, om Charlotte Corday, hun hørte om ældgammel tid, om Henrik 4.s og Napoleon 1.s tid og helt op i nutid om dygtighed og storhed. Hun hørte navne, i hvert var en klang ind i folkets hjerte: Frankrig er verdenslandet, snildets jordbund med frihedens krater!

Landsbybørnene hørte andægtigt til, dryaden ikke mindre; hun var skolebarn med de andre.

Hun så i de sejlende skyers skikkelse billede på billede af hvad hun havde hørt fortælle.

Skyhimlen var hendes billedbog.

Hun følte sig så lykkelig i det skønne Frankrig, men havde dog en følelse af at fuglene, at hvert dyr der kunne flyve, var langt mere begunstigede end hun. Selv fluen kunne se sig om, vidt omkring, langt ud over dryadens synskreds.

Frankrig var så udstrakt og herligt, men hun så kun en lille plet deraf. Verdensvidt strakte landet sig med vinmarker, skove og store byer, og af alle disse var Paris den herligste, den mægtigste. Derhen kunne fuglene nå, men aldrig hun.

Der var imellem landsbyens børn en lille pige, så pjaltet, så fattig, men dejlig at se på. Altid sang hun, og lo hun, bandt røde blomster i sit sorte hår.

»Kom ikke til Paris!« sagde den gamle præst. »Stakkels barn! Kommer du der, det bliver dit fordærv!«

Og dog gik hun derhen.

Dryaden tænkte tit på hende, de havde jo begge samme lyst og længsel efter den store stad. Det blev vår, sommer, høst, vinter. Et par år gik hen.

Dryadens træ bar sine første kastanjeblomster, fuglene kvidrede derom i det dejlige solskin. Da kom hen ad vejen en stadselig vogn med en fornem dame, selv kørte hun de letspringende smukke heste, en pyntet lille jockey sad bag på. Dryaden kendte hende igen, den gamle præst kendte hende igen, rystede med hovedet og sagde bedrøvet:

»Du kom derind! Det blev dit fordærv, stakkels Mari!«

»Hun en stakkel!« tænkte dryaden, »nej, hvilken forvandling! Hun er klædt op til hertuginde! Det blev hun i fortryllesens stad. O, var jeg dog der i al den glans og pragt! Den lyser selv op på skyerne i natten når jeg ser derhen hvor jeg ved at byen findes.«

Ja, derhen, mod den kant så dryaden hver aften, hver nat. Hun så den strålende tåge i synskredsen. Hun savnede den i den lyse, måneklare nat, hun savnede de sejlene skyer der viste hende billeder fra stad og historie.

Barnet griber efter sin billedbog, dryaden greb efter skyverdenen, hendes tankebog.

Den sommervarme, skyfri himmel var hende et tomt blad, og nu i flere dage havde hun kun set et sådant.

Det var den varme sommertid, med solhede dage uden luftning. Hvert blad, hver blomst lå som i en døs, menneskene med.

Da løftede sig skyer, og det i den kant hvor i natten den strålende tåge forkyndte: Her er Paris. Skyerne løftede sig, formede sig som et helt bjergland, skød sig frem gennem luften, ud over det hele landskab så vidt dryaden kunne øjne.

Skyerne lå som sortblå mægtige klippeblokke lag på lag højt i luften. Lynstrålerne fór ud, »også de er Gud Herrens tjenere«, havde den gamle præst sagt. Og der kom et blånende, blændende lyn, et lysblink som var det solen selv der sprængte klippeblokkene, lynet slog ned og splintrede til roden det gamle mægtige egetræ. Dets krone skiltes, stammen skiltes, flækket faldt det, som bredte det sig ud for at omfavne lysets sendebud.

Ingen malmkanoner mægter at runge gennem luft og over land ved et kongebarns fødsel som tordendrønet her ved det gamle egetræs bortgang. Regnen strømmede ned, den forfriskende vind luftede, uvejret var forbi, der blev så søndagsfestligt. Byens folk samlede sig om den fældede gamle eg. Den gamle præst talte hædersord, en maler tegnede træet selv til blivende minde.

»Alt farer hen!« sagde dryaden, »farer hen som skyen og kommer aldrig igen!«

Den gamle præst kom her ikke mere. Skoletaget var faldet, lærerstolen borte. Børnene, de kom her ikke, men efteråret kom her, vinteren kom her, men også foråret, og i al den vekslende tid så dryaden hen mod den kant hvor hver aften og nat, fjernt i synskredsen, Paris lyste som en strålende tåge. Ud fra den fløj lokomotiv ved lokomotiv, det ene banetog ved det andet, efter det andet, susende, brusende, og det på alle tider; ved aften og midnat, ved morgen og hele den lyse dag kom togene, og fra hver og ind i hver stimlede det fra alle verdens lande med mennesker. Et nyt verdensunder havde kaldt dem til Paris.

Hvorledes åbenbarede sig dette under?

»En kunstens og industriens pragtblomst,« sagde de, »er skudt frem på Marsmarkens planteløse sand, en kæmpestor solsikke af hvis blade man kan lære geografi, statistik, få oldermands kundskab, løftes op i kunst og poesi, kende landenes størrelse og storhed.« –

»En eventyrblomst,« sagde andre, »en broget lotusplante der breder ud over sandet sine grønne blade som fløjlstæpper skudt frem i det tidlige forår, sommertiden skal se den i al dens pragt, efterårets storme vil vejre den hen, der bliver ej blad eller rod.«

Ud for »militærskolen« strækker sig krigens arena i fredens tid, marken uden græs og strå, et stykke sandsteppe, skåret ud af Afrikas ørken, hvor Fata Morgana viser sine sælsomme luftslotte og hængende haver. På Marsmarken stod de nu prægtigere, mere vidunderlige, thi de var virkelighed ved snildet.

»Nutidens Aladdins slot er rejst!« lød det, »dag for dag, time for time udfolder det mere og mere sin rige herlighed. Med marmor og farver pranger de uendelige haller. Mester »Blodløs« rører her sine stål- og jernlemmer i maskinernes store ringsal. Kunstværker i metal, i sten, i vævning forkynder det åndens liv der rører sig i verdens lande. Billedsale, blomsterpragt, alt hvad ånd og hånd kan skabe i håndværkerens værksted, er her stillet til skue, selv oldtids minder fra gamle slotte og tørvemoser har givet møde.

Det overvældende store, brogede skue må gøres småt, trænges sammen til et legetøj, for at kunne gengives, opfattes og ses i helhed.

Marsmarken bar som et stort julebord et industriens og kunstens Aladdins slot, og rundt om dette var stillet nips fra alle lande: storheds nips; hver nation fik en erindring om sit hjem.

Her stod Egyptens kongeslot, her ørkenlandets karavaneserail, beduinen på sin kamel, kommende fra sit solland, jog forbi. Her bredte sig russiske stalde med ildfulde, prægtige heste fra stepperne. Det lille stråttækte danske bondehus stod med sit dannebrogssflag nær Gustav Vasas prægtigt i træ skårne hus fra Dalarne. Amerikanske hytter, engelske cottager, franske pavilloner, kiosker, kirker og teatre lå forunderligt strøet omkring, og mellem alt dette det friske grønne græssvær, det klare, rindende vand, blomstrende buske, sjældne træer, glashuse hvor man måtte tro sig i de tropiske skove, hele rosenhaver, som hentet fra Damaskus, prangede under tag; hvilke farver, hvilken duft!

Drypstenshuler, kunstigt gjort, omsluttende ferske og salte vande, frembød skuet af fiskenes rige. Man stod nede på havsens bund mellem fisk og polypper.

Alt dette, sagde de, bærer og frembyder nu Marsmarken, og hen over dette store rigtdækkede festbord bevæger sig som travle myresværme den hele menneskevrimmel, til fods eller trukket i små vogne, alle ben udholder ikke en så trættende vandring.

Herud, fra den tidlige morgen til den sildige aften, kommer de. Dampskib ved dampskib, overfyldt af mennesker, glider ned ad Seinen, vognmængden er ideligt i tiltagende, folkeskaren til fods og til hest er i tiltagende, sporvogne og omnibusser er proppet,

stoppet og garneret med mennesker, alle disse strømninger bevæger sig mod ét mål: »Pariserudstillingen!« Alle indgangene pranger med Frankrigs flag, rundt om landenes basarbygning vifter alle nationers faner. Det suser og summer fra maskinernes hal, klokkespil klinger i melodi ned fra tårnene, orgelet spiller derinde i kirkerne, hæse, snøvlende sange blander sig deri fra østerlændernes caféer. Det er som et babelsk rige, et babelsk tungemål, et verdens under.«

Til visse, således var det, således lød efterretninger derom, hvo hørte det ikke? Dryaden vidste alt hvad her er sagt om »det nye under« i byernes by.

»Flyv, I fugle! Flyv hen at se, kom igen og fortæl!« var dryadens bøn.

Længslen svulmede til ønske, blev livstanke – og da: I den stille, tavse nat, fuldmånen skinnede, da fløj ud fra dens skive, så dryaden, en gnist der faldt, lyste som et stjernesud, og foran træet hvis grene bævede som ved et stormkast, stod en mægtig, lysende skikkelse. Den talte i toner så bløde og stærke som dommedagsbasunen der kysser til liv og kalder til dom.

»Du skal komme derind i fortryllelsens stad, du skal der fæste rod, fornemme de susende strømninger, luften og solskinnets der. Men din levetid vil da forkortes, den række af åringer som ventede dig her ude i det fri, tæres sammen derinde til en ringe sum af år. Stakkels dryade, det bliver dit fordærv! Din længsel vil vokse, din higen, dit forlangende blive stærkere! Træet selv vil være dig et fængsel, du vil forlade dit hylster, forlade din natur, flyve ud og blande dig mellem menneskene, og da er dine år svundet ind til døgnfluens halve levetid, en eneste nat kun. Dit liv pustes ud, træets blade visner og vejrer hen, kommer aldrig igen.« Så klang det, så sang det, og lysningen svandt, men ikke dryadens længsel og lyst, hun bævede i forventning, i vild fornemmelses feber.

»Jeg kommer derhen til byernes by!« jublede hun, »livet begynder, svulmer som skyen, ingen ved hvor den farer hen.«

I daggry, da månen blev bleg, og skyerne røde, slog opfyldelsens time, løftets ord blev løst. Der kom folk med spade og stænger, de gravede rundt om træets rod, dybt ned, ind under det. Der kørte frem en vogn, trukket af heste, træet med rødder og den jordklump de holdt om, blev løftet, omsvøbt med sivmætter, en hel varm fodpose, og så blev det sat på vognen, bundet fast, det skulle på rejse, til Paris, gro og blive der i Frankrigs storheds stad, byernes by.

Kastanjetræets grene og blade bævede i bevægelsens første øjeblik, dryaden bævede i forventningens vellyst.

»Af sted! Af sted!« klang i hvert pulsslæg. »Af sted! Af sted!« klang det i bævende, hensvævende ord. Dryaden glemte at sige levvel til sin hjemstavns egn, til de svajende græsstrå og de uskyldige gåseurter der havde set op til hende som til en stor dame i Vorherres urtegård, en ung prinsesse der legede hyrdinde herude i det fri.

Kastanjetræet var på vognen, det nikkede med sine grene, »lev vel« eller »af sted«, dryaden vidste det ikke, hun tænkte på, hun drømte om det vidunderlige nye, og dog så kendte, der skulle rulle op. Intet barnehjerte i uskyldig glæde, intet sanselighedens blod har mere tankeopfyldt end som hun begyndt rejsen til Paris.

»Lev vell!« blev »af sted! Af sted!«

Vognhjulene drejede, det fjerne blev nær, lagt bagved. Egnen vekslede som skyerne veksler, nye vinmarker, skove, landsbyer, villaer og haver skød op, kom frem, rullede ud.

Kastanjetræet bevægede sig fremad, dryaden fremad med det. Lokomotiv ved lokomotiv bruste tæt forbi hinanden, krydsede hinanden. Lokomotiverne sendte skyer der formede skikkelser som fortalte om Paris de kom fra, derhen hvor dryaden skulle.

Alt rundt om vidste og måtte jo forstå hvorhen hendes vej gik. Hun syntes at hvert træ hun kom forbi, strakte sine grene ud mod hende og bad: »Tag mig med! Tag mig med!« I hvert træ var jo også en længselsfyldt dryade.

Hvilken vekselse! Hvilken flugt! Det var som husene skød op af jorden, flere og flere, tættere og tættere. Skorstenene løftede sig som blomsterpotter stillet på hinanden og side om side hen ad tagene. Store indskrifter med alenlange bogstaver, malede skikkelser op ad væggene fra grundstykket til gesimsen skinnede frem.

»Hvor begynder Paris, og når er jeg derinde?« spurgte dryaden sig selv. Menneskevrirmlen voksede, tummel og travlhed tog til, vogn fulgte vogn, gående ridende, og rundt om butik ved butik, musik, sang, skrig, tale.

Dryaden i sit træ var midt inde i Paris.

Den store, tunge vogn holdt stille på en lille plads beplantet med træer, omgivet af høje huse hvor hvert vindue havde sin balkon. Folk så deroppefra ned på det unge, friske kastanjetræ som kom tilkørende og nu skulle plantes her i stedet for det udgåede, oprykkede træ der lå hen over jorden. Folk stod stille på pladsen og så med smil og fornøjelse på det forårsgrønne. De ældre træer, endnu kun i knop, hilste med susende grene »velkommen, velkommen!« og springvandet, der kastede sine stråler i vejret og lod dem plaske i den brede kumme, lod vinden bære dråber over på det nys komne træ som ville det byde det en velkomstdrik.

Dryaden fornemmede at dens træ løftedes fra vognen, og at det blev stillet på dets fremtids plads. Træets rødder skjultes i jorden, frisk grønsvær blev lagt ovenover. Blomstrende buske og urtepotter med blomster blev som træet plantet, her blev en hel haveplet midt på pladsen. Det udgåede, oprykkede træ, dræbt herinde af gasluft, madluft og hele den plantekvælende byluft, blev lagt på vognen og kørt bort. Folkestimlen så derpå, børn og gamle sad på bænken i det grønne og så op imellem træets blade. Og vi som fortæller derom, stod på altanen, så ned i det unge forår ude fra den friske landluft og sagde som den gamle præst ville have sagt: »Stakkels dryade!«

»Lyksalig er jeg, lyksalig!« sagde dryaden, »og dog, jeg kan ikke ret gribe det, ikke udsige hvad jeg fornemmer. Alt er som jeg tænkte det! Og dog ikke som jeg tænkte det!«

Husene stod så høje, så nær på. Solen skinnede kun ret på én væg, og den var beklustret med opslag og plakater, hvor folk stod stille og gjorde trængsel. Vogne jog forbi, lette og tunge. Omnibusser, disse overfyldte, kørende huse, tog fart, ridende jog af sted, kærre og lystvogne forlangte samme ret. Ville dog, tænkte dryaden, ikke også snart de højtgroede huse der stod så nær, flytte sig af sted, forandre skikkelse som himlens skyer kan, glide til side at hun kunne se ind i Paris, ud over den. Notre-Dame måtte vise sig, Vendômesøjlen og underværket, det som havde kaldt og kaldte de mange fremmede herhid.

Husene rørte sig ikke af stedet.

Det var dag endnu da lygterne tændtes, gasstrålerne lyste ud fra butikkerne, lyste op imellem træets grene. Det var som et sommertsolskin. Stjernerne oven over kom frem, de samme dryaden havde set i sin hjemstavn. Hun troede at fornemme en luftning derfra, så ren og mild. Hun følte sig løftet, styrket, fornemmede en sekraft helt ud igennem hvert af træets blade,

fornemmelse i røddernes yderste spidser. Hun følte sig i den levende menneskeverden, set på af milde øjne. Rundt om var tummel og toner, farver og lys.

Fra sidegaden klang blæsende instrumenter og lirekassers dansevækkende melodier. Ja, til dans, til dans! Til glæde og livsnyden lød det.

Det var en musik så mennesker, heste, vogne, træer og huse måtte danse derved om de kunne danse. Der løftede sig en beruselses glæde i dryadens bryst.

»Hvor livsaligt og dejligt!« jublede hun. »Jeg er i Paris!«

Den dag som kom, den nat som fulgte og atter det næste døgn frembød samme skue, samme færdsel, samme liv, vekslende og dog altid det samme.

»Nu kender jeg hvert træ, hver blomst herinde på pladsen! Jeg kender hvert hus, balkon og butik her hvor jeg er stillet i den lille indknebne krog der skjuler for mig den mægtige store stad. Hvor er triumfbuerne, boulevarderne og verdensunderværket? Intet af alt dette ser jeg! Stænget som i et bur står jeg mellem de høje huse, som jeg nu kan udenad med deres indskrifter, plakater, skilte, alt det oversmørelses mundgodt som ikke smager mig mere. Hvor er dog alt det jeg hørte om, ved om, længtes efter, og hvorfor jeg ville hertil? Hvad har jeg grebet, vundet, fundet? Jeg længes som før, jeg fornemmer et liv jeg må gribe og leve i! Jeg må i de levendes række! Tumble mig der, flyve som fuglene, se og fornemme, blive helt menneske, gribe et halvt livsdøgn for åringers leven i hverdags træthed og kedsommelighed, hvor jeg sygner, synker, falder som engens tåge og forsvinder. Skinne vil jeg som skyen, skinne i livsens sol, se ud over det hele som skyen, fare hen som den, ingen ved hvorhen!« Det var dryadens suk, det løftede sig i bøn:

»Tag mine leveår, giv mig halvdelen af døgnfluens liv! Løs mig af mit fængsel, giv mig menneskeliv, menneskelykke en kort stund, kun denne eneste nat om det så må være, og straf mig så kun for mit dristige livsmod, min livsens længsel! Slet mig ud, lad mit hylster, det friske unge træ da visne, fældes, blive aske, vejre hen i vinden!«

Det susede i træets grene, der kom en kildrende fornemmelse, en skælven i hvert blad, som rislede en ild igennem det eller ud derfra, der gik et stormkast gennem træets krone, og midt i denne løftede sig en kvindeskikkelse, dryaden selv. I samme nu sad hun under de gasbestrålede, bladfulde grene, ung og dejlig, som stakkels Mari, til hvem der blev sagt: »Den store stad bliver dit fordærv!«

Dryaden sad ved træets fod, ved sin husdør, den hun havde lukket og bortkastet nøglen til. Så ung, så dejlig! Stjernerne så hende, stjernerne blinkede, gaslamperne så hende, strålede, vinkede. Hvor var hun slank og dog så fast, et barn og dog fuldvoksen jomfru. Hendes klædning var silkefin, grøn som de udfoldede friske blade i træets krone. I hendes nøddebrune hår hang en halvtudsprungen kastanjeblomst, forårets gudinde lignede hun. Kun et kort minut sad hun ubevægelig stille, så sprang hun op, og med en flugt som gazellens fór hun fra stedet, var om hjørnet. Hun løb, hun sprang, som blinket fra et spejl der bæres i solskinnet, blinket der ved hver bevægelse kastes snart her, snart der, og havde man set nøje til og kunnet se hvad der var at se, hvor vidunderligt; på hvert sted hvor hun dvælede et øjeblik, forvandlede hendes klædning, hendes skikkelse, efter det steds egenhed, det hus hvis lampe belyste hende.

Hun nåede boulevarden, her strømmede et lyshav fra gasflammer i lanterner, butikker og caféer. Her stod i række træer, unge og slanke, hver gemte sin dryade for strålerne af det kunstige sollys. Det hele uendeligt lange fortov var som en eneste stor selskabssal. Her stod

dækkede borde med alle slags forfriskninger, champagne, chartreuse, ned til kaffe og øl. Her var udstilling af blomster, af billeder, statuer, bøger og brogede stoffer.

Fra stimlen under de høje huse så hun ud over den skrækindjagende strøm midt uden for træernes række. Der bølgede en flod af rullende vogne, cabrioletter, kareter, omnibusser, droscher, ridende herrer og opmarcherende regimenter. Det gjaldt liv og lemmer at krydse over til den modsatte bred. Nu lyste blålys, nu var gaslyset det rådende, pludselig steg en raket, hvorfra, hvorhen?

Til visse, det var verdensbyens store landevej!

Hér klang italienske bløde melodier, dér spanske sange, ledsaget af kastagnetternes slag, men stærkest, overbrusende det hele, lød minuttets spilledåsemelodier, den kildrende cancanmusik, som Orfeus ikke kendte, og som aldrig var hørt af den skønne Helene, selv hjulbøren måtte danse på sit ene hjul, om den mægtede at danse. Dryaden dansede, svævede, fløj, vekslende i farver som kolibrien i sollys, hvert hus og dets verden derinde gav refleksen.

Som den strålende lotusblomst, revet løs fra sin rod, føres af strømmen og på dens hvirvler, drev hun af sted, og hvor hun standsede, var hun atter en ny skikkelse, derfor mægtede ingen at følge, genkende og beskue hende.

Som skybilleder fløj alt hende forbi, ansigt ved ansigt, men ikke et eneste kendte hun, ikke så hun en skikkelse fra sin hjemstavn. Der lyste i hendes tanke to strålende øjne: Hun tænkte på Mari, stakkels Mari! Det pjaltede, glade barn med den røde blomst i det sorte hår. Hun var jo i verdensbyen, rig, strålende, som da hun kørte forbi præstens hus, dryadens træ og den gamle eg.

Her var hun til visse i den døvende larm, måske nys steget ud af den tøvende pragtfulde karm. Prægtige vogne holdt her med galonerede kuske og silkestrømpe tjenerer. Herskabet som steg ud, var alle kvinder, rigtklædte damer. De gik gennem de åbne gitterporte op ad den høje, brede trappe der førte til en bygning med marmorhvide søjler. Var dette måske »verdensunderværket«? Der var vist Mari!

»*Sancta Maria!*« sang de derinde, røgelsesduft bølgede frem under de høje, malede og forgyldte buer hvor halvmørke hvilede.

Det var Magdalenekirken.

Sortklædte, i de kosteligste stoffer syet efter sidste og højeste mode, skred her hen over det blanke gulv den fornemme kvindelige verden. Våbenet stod i sølvspænderne på den i fløj indbundne bønnebog og på det stærkt parfumerede fine lommeværk med de kostbare brysselerkniplinger. Nogle af kvinderne knælede i stille bøn foran altrene, andre søgte skriftestolene.

Dryaden følte en uro, en angst, som var hun trådt ind et sted hun ikke turde betræde. Her var tavshedens hjem, hemmelighedernes storhal. Alt blev hvisket og lydløst betroet.

Dryaden så sig selv formummet i silke og slør, lignende i skikkelse de andre rigdoms- og højbyrdskvinder. Mon hver af dem var et længslens barn som hun?

Der lød et suk så smerteligt dybt. Kom det fra skriftestolens krog eller fra dryadens bryst? Hun drog sløret tættere om sig. Hun åndede kirkerøgelse og ikke den friske luft. Her var ikke stedet for hendes længsel.

Af sted! Af sted, i flugt uden hvile! Døgnfluen har ikke hvile, dens flyven er liv.

Hun var igen derude under strålende gaskandelabrer ved pragtfulde vandspring. »Alle vandstrømmene mægter dog ikke at afskyldige blod som her er udgydt.«

De ord blev sagt.

Her stod fremmede folk, de talte højt og levende som ingen vovede det i hemmelighedernes store højsal, hvorfra dryaden kom.

En stor stenplade blev drejet, løftet. Hun forstod det ikke. Hun så den åbne nedgang til jorddybet. Der steg de ned fra den stjerneklare luft, fra de solstrålende gasflammer, fra alt det levende liv.

»Jeg har angst for det!« sagde en af kvinderne her stod. »Jeg tør ikke stige ned! Bryder mig heller ikke om at se den herlighed der! Bliv hos mig!«

»Og rejse hjem,« sagde manden, »tage fra Paris uden at have set det mærkeligste, det egentlige nutids underværk, blevet til ved en eneste mands kløgt og vilje!«

»Jeg går ikke derned,« var svaret.

»Nutids underværk,« blev der sagt. Dryaden hørte det, forstod det. Målet for hendes største længsel var nået, og her var indgangen, ned i dybet, under Paris. Det havde hun ikke tænkt sig, men nu hørte hun det, så de fremmede stige ned, og hun fulgte med.

Trappen var af støbt jern, skrueformet, bred og bekvem. Én lampe lyste dernede og dybere atter en.

De stod i en labyrint af uendelig lange krydsende haller og buegange: Alle Paris' gader og stræder var her at se, som i et mat spejlbillede, navnene var at læse, hvert hus ovenover havde her sit nummer, sin rod der skød ned under de folketomme, makadamiserede fortov, som klemte sig om en bred kanal med et fremad væltende dynd. Højere førtes hen ad buer det friske, rindende vand, og øverst hang, som et net, gasrør, telegrafråde. Lamper lyste i afstand, som genskinsbilleder fra verdensbyen der ovenover. Af og til hørtes en buldrende rumlen deroppe, det var tunge vogne som kørte over nedgangsbroerne.

Hvor var dryaden?

Du har hørt om katakomberne, de er kun forsvindende strøg i denne nye underjordiske verden, nutidsunderet: kloakkerne under Paris. Her stod dryaden og ikke ude i verdensudstillingen på Marsmarken.

Udråb af forundring, beundring og erkendelse hørte hun.

»Hernedefra,« blev der sagt, »gror nu sundhed og leveår op til tusinder og tusinder deroppe! Vor tid er fremskridtets tid med al dens velsignelse.«

Det var menneskers mening, menneskers tale, men ikke de skabningers som byggede, boede og var født her, rotterne. De peb fra revnen i et stykke gammelt mur så lydeligt, tydeligt og forståeligt for dryaden.

En stor gammel hanrotte med afbidt hale peb gennemtrængelig sin fornemmelse, beklemmelse og eneste rigtige mening, og familien gav den medhold i hvert et ord.

»Mig kvalmer det miav, det menneskemiav, den uvidenhedens tale! Jo, nu er her dejligt, med gas og petroleum! Jeg æder ikke den slags. Her er blevet så fint og så lyst at man sidder og skammer sig over sig selv og ved ikke hvorfor man skammer sig. Gid at vi levede i tællelysenes tid! Den ligger da ikke så langt tilbage! Det var en romantisk tid, som man kalder det.«

»Hvad er det du fortæller?« spurgte dryaden. »Jeg så dig ikke før. Hvad taler du om?«

»De dejlige gamle dage!« sagde rotten, »oldefar- og oldemorrottes yndelige tid! I den var det en storsag at komme henede. Det var en rotterede anderledes end hele Paris! Pestmor boede henede, hun dræbte mennesker, men aldrig rotter. Røvere og smuglere trak frit deres vej henede. Her var tilflugtssted for de interessanteste personligheder, som nu kun ses på melodramateatrene ovenover. Romantikens tid er forbi også i vor rotterede, vi har fået frisk luft henede og petroleum.«

Således peb rotten. Peb ad den nye tid til ære for den gamle med pestmor.

Der holdt en vogn, en slags åben omnibus med små raske heste for. Selskabet satte sig op, fór af sted ad Boulevard Sebastopol, den under jorden, lige oven over strakte sig den kendte menneskefyldte oppe i Paris.

Vognen forsvandt i halvmørket, dryaden forsvandt, løftet op i gasflammernes lysning i det friske frie. Der, og ikke nede i de krydsende hvælvinger og deres dæmpede luft, kunne underet findes, verdensunderet, det hun søgte i sin korte levenat. Det måtte stråle stærkere end alle gasflammerne heroppe, stærkere end månen som nu gled frem.

Ja, til visse! Og hun så det hist henne, det strålede foran hende, det blinkede, vinkede, som Venusstjernen på himlen.

Hun så en stråleport åben ind til en lille have fyldt med lys og dansemelodier. Gasblus skinnede der som rabat om små stille søer og damme hvor vandplanter, kunstiggjorte, klippet af blikplader, bøjet og malet, prangede i al den lysning og kastede alenhøjt vandstrålen ud af deres bæger. Skønne grædepile, virkelige forårets grædepile sænkede deres friske grene som et grønt gennemsigtigt og dog skjulende slør. Her mellem buskene brændte et bål, dets røde skin lyste hen over små halvdunkle, tavse løvhytter, gennembrusede af toner, en musik, kildrende i øret, dårende, lokkende, jagende blodet gennem menneskenes lemmer.

Unge kvinder så hun, smukke, festklædte, med troskyldighedens smil, ungdommens lette, leende sind, en »Mari«, med rose i håret, men uden vogn og jockey. Hvor bølgede de om, hvor svingede de sig i vilde danse! Hvad var op, hvad var ned? Som bidt af tarantellen sprang de, lo de, smilede de, lyksaligt glade til at omfavne hele verden.

Dryaden følte sig revet med i dansen. Om hendes lille, fine fod sluttede sig silkestøvlen, kastanjebrun som båndet der fra hendes hår flagrede ned over den ubedækkede skulder. Den silkegrønne kjole bølgede i store folder, men skjulte ikke det smukt formede ben med den nydelige fod der syntes at ville skrive tryllecirkel i luften foran den dansende ungersvends hoved.

Var hun i Armidas tryllehave? Hvad kaldtes stedet?

Navnet lyste udenfor i gasflammer:

Toner og håndklap, raketter og rislende vande knaldede med champagnen herinde, dansen var bakkantisk vild, og over det hele sejlede månen, lidt skæv i ansigtet vel. Himlen var uden skyer, klar og ren, man troede at se ind i himlen fra Mabelle.

En fortærende kildrende livslyst gennembævede dryaden, det var som en opiumsrus.

Hendes øjne talte, læberne talte, men ordene hørtes ikke for klangen af fløjter og violiner. Hendes danser hviskede hende ord i øret, de bølgede i takt af cancanen. Hun forstod dem ikke, vi forstår dem ikke. Han strakte sine arme ud mod hende, om hende, og omslyngede kun den gennemsigtige, gasfyldte luft.

Dryaden blev båret af luftstrømmen som vinden bærer et rosenblad. I højden foran sig så hun en flamme, et blinkende blus, højt på et tårn. Fyret skinnede fra hendes længsels mål, skinnede fra det røde fyrtårn på Marsmarkens »fatamorgana«, derhen blev hun båret af forårsvinden. Tårnet omkredsede hun. Arbejderne troede det var en sommerfugl de så dale ned for at dø i sin alt for tidlige ankomst.

Månen lyste, gasblus og lanterner lyste i de store haller og i de omstrøede »alverdens bygninger«, lyste hen over de grønsværs højder og de ved menneskekløgt lavede klippestykker, hvor vandfald styrtede ved »Mester Blodløs'« kraft. Havdybets huler og ferskvandets dybder, fiskenes rige åbnede sig her, man var på bunden i det dybe kær, man var nede i havet, i glasdykkerklokke. Vandet trykkede mod de tykke glasvægge udenom og ovenover. Polypperne, favnelange, smidige, ålebugtende, bævende, levende tarme, arme, greb fat, løftede sig, groede fast til havbunden.

En stor flynder lå betænksom nærved, bredte sig forresten magelig, behagelig. Krabben kravlede som en uhyre edderkop hen over den, mens rejerne svingede sig med en flugt, en hast, som var de havets møl og sommerfugle.

I det ferske vand voksede åkander, siv og brudelys. Guldfiskene havde stillet sig i geled som røde køer på marken, alle med hovederne i samme retning for at få strømmen ind i gabet. Tykke, fede suder gloede med dumme øjne mod glasvæggene; de vidste at de var på Pariserudstillingen, de vidste at de i tønder fyldt med vand havde gjort den temmelig besværlige rejse herhen, var på jernbanen blevet landsyge som menneskene bliver søsyge på havet. De var kommet for at se udstillingen og så den fra deres egen ferskvands- eller saltvandsloge, så menneskevrillen der bevægede sig forbi fra morgen til aften. Alle verdens lande havde sendt og udstillet deres mennesker for at de gamle suder og brasener, de vævre aborrer og mosgroede karper skulle se disse skabninger og give deres meningsbetænkning over den slags.

»Det er et skældyr!« sagde en mudret lille skalle. »De skifter skæl to-tre gange om dagen og giver mundlyd, tale kaldes det. Vi skifter ikke og gør os forståelige på en lettere måde: bevægelse i mundvigene og gloen med øjnene! Vi har meget forud for menneskene!«

»Svømme har de dog lært,« sagde en lille ferskvandsfisk, »jeg er fra den store indsø. Der går i den hede tid menneskene i vandet, men først lægger de skællene, så svømmer de. Frøerne har lært dem det, bagbens stød og forbens roning, de holder det ikke længe ud. De vil ligne os, men det nås ikke! Stakkels menneske!«

Og fiskene gloede. De troede at hele menneskevrillen de havde set i det stærke dagslys, bevægede sig her endnu. Ja, de var forvissede om at se endnu de samme skikkelser af hvem de så at sige først var slået på opfattelsesnerverne.

En lille aborre med smukt tigret skind og misundelsesværdig rundryg forsikrede at »menneskemudderet« var der endnu, han så det.

»Jeg ser det også, ser det så tydeligt!« sagde en gulsotgylden suder, »jeg ser tydeligt den smukke velskabte menneskeskikkelse, »højbenet frue«, eller hvad det nu var de kaldte hende, hun havde vor mundvig og gløøjne, to balloner bagpå og nedslået paraply fortil, stort andemadspåhæng, dingel og dangel. Hun skulle lægge det hele af, gå som vi, efter skabelsens givelse, og hun ville se ud som en hæderlig suder, så vidt menneskene kan det.«

»Hvor blev han af, han i snøren, hanmennesket de trak?«

»Han kørte i stolevogn, sad med papir, blæk og pen, skrev alting op, skrev alting ned. Hvad betød han? De kaldte ham skribent!«

»Han kører der endnu!« sagde en mosgroet jomfruelig karusse med verdens prøvelse i kværken så at hun var hæs deraf. Hun havde engang slugt en fiskekrog og svømmede endnu tålmodig om med den i halsen.

»Skribent,« sagde hun, »det er fiskeligt, forståeligt talt, en slags blæksprutte mellem menneskene.«

Så talte fiskene på deres måde. Men midt i den kunstrejste, vandbærende grotte lød hammerslag og sang af arbejdsfolkene, de måtte tage natten med for at alt snart kunne være fuldført. De sang i dryadens sommernatsdrøm, selv stod hun herinde for igen at flyve og forsvinde.

»Det er guldfiskene!« sagde hun og nikkede til dem. »Så fik jeg eder dog at se! Ja, jeg kender eder! Jeg har kendt eder længe! Svalen har fortalt mig om eder i vor hjemstavns egn. Hvor er I smukke, skinnende, yndige! Jeg kunne kysse eder hver og én! Jeg kender også de andre! Det er vist den fede karusse, denne der den lækre brasen og her de gamle mosgroede karper! Jeg kender eder! I kender ikke mig.«

Fiskene gloede, forstod ikke et eneste ord, de så ud i det dæmrende lys.

Dryaden var der ikke mere, hun stod i det fri hvor verdens-»underblomsten« gav sin duft fra de forskellige lande, fra rugbrødslandet, klipfiskkysten, ruslæderets rige, eau de colognens flodbred og rosenoliens østerland.

Når efter en balnat vi halvt vågne kører hjem, klinger endnu tydeligt gennem vort øre melodierne vi hørte, vi kan synge dem hver og en. Og som i den dræbtes øje det sidste blik af hvad øjet så, endnu fotografisk bliver der en tid, således var endnu her i natten dagslivets tummel og skin, det var ikke hensuset, ikke slukket. Dryaden fornemmede det og vidste: Således bruser det fort, den dag i morgen.

Dryaden stod mellem de duftende roser, troede at kende dem fra sin hjemstavns egn. Roser fra slotsparken og fra præstens have. Også den røde granatblomst så hun her. En sådan havde Mari båret i sit kulsorte hår.

Minder fra barndomshjemmet ude på landet blinkede ind i hendes tanker. Skuet rundt om drak hun ind med øjnenes begær mens feberuro fyldte hende, førte hende gennem de vidunderlige sale.

Hun følte sig træt, og denne træthed tog til. Hun havde en trang efter at udhvile sig på de bløde, udbredte, østerlandske hynder og tæpper herinde eller hælde sig med grædepilen ned mod det klare vand og dukke sig deri.

Men døgnfluen har ikke hvile. Døgnet var om minutter til ende.

Hendes tanker skælvede, hendes lemmer skælvede, hun segnede ned i græsset ved det rislende vand.

»Du springer fra jorden med varigt liv!« sagde hun, »læsk min tunge, giv mig vederkvægelse!«

»Jeg er ikke det levende væld!« svarede vandet. »Jeg springer ved maskine.«

»Giv mig af din friskhed, du grønne græs,« bad dryaden. »Giv mig en af de duftende blomster!«

»Vi dør når vi rives løs!« svarede strå og blomster.

»Kys mig, du friske luftstrøm! Kun et eneste livskys!«

»Snart kysser solen skyerne røde!« sagde vinden, »og da er du blandt de døde, faret hen som al herligheden her farer hen før året er omme, og jeg kan igen lege med det lette, løse sand på pladsen her, blæse støv hen over jorden, støv i luften, støv! Alt kun støv!«

Dryaden følte en angst, som kvinden der i badet har overskåret pulsåren og forbløder, men i sin forbløden ønsker endnu at leve. Hun løftede sig, kom nogle skridt frem og segnede igen ned foran en lille kirke. Porten stod åben, lys brændte på alteret, orgelet klang.

Hvilken musik! Sådanne toner havde dryaden aldrig hørt, og dog syntes hun i dem at høre kendte stemmer. De kom fra hjertedybet af den hele skabning. Hun troede at fornemme det gamle egetræs susen, hun troede at høre den gamle præst tale om stordåd, om berømmelige navne, om hvad Guds skabning kunne mægte at give i gave en kommende tid, måtte give den, for selv derved at vinde blivende liv.

Orgelets toner svulmede og klang, talte i sang:

»Din længsel og lyst rev dig op med rod fra din gudgivne plads. Det blev dit fordærv, stakkels dryade!«

Orgeltoner, bløde, blide, klang som i gråd, døde hen som i gråd.

På himlen skinnede skyerne røde. Vinden susede og sang: »Far hen, I døde, nu står solen op!«

Den første stråle faldt på dryaden. Hendes skikkelse skinnede vekslende i farver, som sæbeboblen idet den brister, forsvinder og bliver en dråbe, en tåre, der falder til jorden og forsvinder.

Stakkels dryade! En dugdråbe, kun en tåre, rundet, forsvundet!

Solen skinnede over Marsmarkens »fatamorgana«, skinnede over det store Paris, over den lille plads med træer og det plaskende springvand, mellem de høje huse hvor kastanjetræet stod, men med bøjede grene, visne blade, træet som endnu i går løftede sig så livsfriskt som foråret selv. Nu var det gået ud, sagde man, dryaden var gået ud, faret hen som skyen, ingen ved hvorhen.

Der lå på jorden en henvisnet, knækket kastanjeblomst, kirkens vievand mægtede ikke at kalde den til live. Menneskefod trådte den snart i gruset.

Det er alt sammen sket og oplevet.

Vi så det selv, i udstillingstiden i Paris 1867, i *vor tid*, i *eventyrets store vidunderlige tid*.